

«ΕΣΩ ΕΤΟΙΜΟΣ»

Η ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΜΕΣΩ ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΕΩΝ, ΠΡΟΣΚΟΠΩΝ ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ ΑΘΛΟΠΑΙΔΙΩΝ

Η κυρίαρχη αφήγηση θέλει τον πόλεμο να προσγειώνεται πάνω στα κεφάλια των υπηκόων από το πουθενά. Κατά τη γνώμη των ειδικών, οι φιλήσυχες κοινωνίες έρχονται ξαφνικά αντιμέτωπες με τη βία του πολέμου όντας παντελώς απροετοίμαστες· και κατά τη διάρκεια του πολέμου αλλάζουν απότομα μετατρεπόμενες σε κοινωνίες πολέμου. Να πώς περιγράφει, για παράδειγμα, ο ιστορικός William McNeil την έλευση του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου:

[Με την έλευση του πολέμου] έθιμα και θεσμοί που είχαν δοκιμαστεί στο χρόνο υποβαθμίστηκαν και μεταλλάχθηκαν στα χέρια των τεχνοκρατικών ελίτ που μετέτρεψαν εκατομμύρια πολιτών σε στρατιώτες και άλλα εκατομμύρια πολιτών σε εργάτες του πολέμου. Η οικογενειακή ζωή, οι σχέσεις ιδιοκτησίας, η πρόσβαση στα καταναλωτικά αγαθά, η εντοπιότητα και οι ταξικές σχέσεις, όλα άλλαξαν δραματικά. Οι αλλαγές στις καθημερινές ρουτίνες και συναναστροφές προκάλεσαν μια κοινωνική μεταμόρφωση τόσο εντυπωσιακή (και ίσως τόσο φυσική) όσο και η μεταμόρφωση των εντόμων στο κουκούλι τους.¹

Η ίδια αυτή ιδέα έχει ποτίσει όλες τις αφηγήσεις περί πολεμικών συγκρούσεων, ακόμη και τις μη-ακαδημαϊκές. Φυσικά, όσοι και όσες έχετε μια μικρή εξοικείωση με τις γνώμες που εκφράζονται μέσα απ' τις σελίδες αυτού του περιοδικού, θα ξέρετε καλά πως δε θα μπορούσαμε να διαφωνούμε περισσότερο. Για να επαναλάβουμε συνοπτικά τη γνώμη μας, έχουμε την πεποίθηση πως:

- ο πόλεμος δεν είναι μια παρένθεση στην ιστορία των κρατών, αντιθέτως είναι κομμάτι της φυσικής τους λειτουργίας
- τα κράτη, οι κατευθύνσεις τους και οι στρατηγικές τους έχουν σφιχτή συνέχεια, από καιρούς ειρήνης σε καιρούς πολέμου και τούμπαλιν
- γι' αυτόν ακριβώς το λόγο οι περίοδοι που προηγούνται ενός πολέμου δεν είναι «περίοδοι ειρήνης», είναι περίοδοι «πολεμικής προετοιμασίας».
- αυτή η πολεμική προετοιμασία είναι πολυετής, ανεπαίσθητη και απλώνεται σε κάθε κομμάτι της κοινωνικής ζωής.

Η προετοιμασία για πόλεμο, λοιπόν, είναι μια διαδικασία που γίνεται δίπλα μας και δεν την παίρνουμε καν χαμπάρι. Ειδικό βάρος σ' αυτήν τη διαδικασία έχει η πολεμική προετοιμασία της νεολαίας. Από τη μία, αυτή περιλαμβάνει πειθάρχηση, διαπαιδαγώγηση και λοιδορία για τα απείθαρχα κομμάτια της εργατικής νεολαίας. Με αυτές τις πτυχές τούτης της διαδικασίας έχουμε ασχοληθεί πολλές φορές τα τελευταία χρόνια, τόσο με την ιστορία τους, όσο και με το παρόν τους.²

Από την άλλη όμως περιλαμβάνει και μια προσπάθεια παραγωγικής για το κράτος διοχέτευσης των ταλέντων, της αθλητικότητας, της κοινωνικότητας και της ζωικότητας των νέων της εργατικής τάξης προς όφελος της πολεμικής διαδικασίας. Για να το πούμε με τα λόγια που το είπε πρόσφατα ο υφυπουργός Υγείας:

Εκείνο το οποίο μπορούμε να κάνουμε εμείς είναι όταν διαπιστώνουμε σε πρώιμη φάση μια τέτοια επιθετικότητα, αυτή την επιθετικότητα να τη βάλουμε μέσα σε κοινωνικά κανάλια. Δηλαδή αυτή η επιθετικότητα να εξυπηρετεί τους σκοπούς της κοινωνίας, να έχει ένα αξιακό σύστημα το οποίο να εξυπηρετεί την κοινωνία, να μην σκοτώνεις ή να μην επιτίθεσαι για να κλέψεις, να επιτίθεσαι στον εχθρό της πατρίδας, να επιτίθεσαι στον εχθρό της κοινωνίας.³

Παρακάτω θα ασχοληθούμε με αυτήν ακριβώς την πτυχή του πράγματος. Αυτή διεξάγεται καθημερινά, ανεπαίσθητα, με δεκάδες τρόπους. Το κράτος κάνει ό,τι περνά απ' το χέρι του για να ελέγχει κάθε

στιγμή της ζωής της νεολαίας. Το κάνει κατεξοχήν μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος. Αλλά το σχολείο δεν κρατά όλη μέρα. Το κράτος βέβαια λειτουργεί και εκτός σχολείου. Έτσι η ίδια διαδικασία συντελείται και μέσα από τις πολλές «δραστηριότητες» στις οποίες απασχολούνται καθημερινά τα παιδιά: μέσω κατασκηνώσεων, προσκόπων, αθλητικών συλλόγων και άλλων τέτοιων φαινομενικά ειρηνικών θεσμών.

Οι Πρόσκοποι και ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος

Μαζί με την παγκόσμια ανακάλυψη του εκπαιδευτικού συστήματος, ανακαλύφθηκαν και οι «εξωσχολικές δραστηριότητες». Οι στρατιωτικά δομημένες οργανώσεις της νεολαίας εμφανίστηκαν σχεδόν ταυτόχρονα σε όλα τα ευρωπαϊκά κράτη στα τέλη του 19ου αιώνα. Η γνωστότερη εξ αυτών ήταν οι Πρόσκοποι. Ο ιδρυτής τους, Λόρδος Ρόμπερτ Στίβενσον Σμιθ Μπέννεν-Πάουελ, ήταν αξιωματικός του Βρετανικού Στρατού. Στα 43 του χρόνια ανακηρύχθηκε ο νεότερος στρατηγός του Ηνωμένου Βασιλείου, όταν στον πόλεμο του Ηνωμένου Βασιλείου εναντίον των Μπόερς, υπερασπίστηκε την πόλη Μείφκινγκ χρησιμοποιώντας 12χρονα αγόρια σε βοηθητικούς ρόλους, όπως του αγγελιοφόρου. Τα επόμενα χρόνια ίδρυσε το κίνημα του Προσκοπισμού με στόχο την πολεμική προετοιμασία των νεαρών Άγγλων. Το μανιφέστο του κινήματος ήταν το βιβλίο του Προσκοπισμός για Αγόρια (Scouting for Boys), το οποίο κυκλοφόρησε το 1908.⁴

Την ίδια περίοδο βέβαια, το βρετανικό κράτος προετοιμαζόταν για το μακελειό που αργότερα πήρε το όνομα «Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος». Οι βρετανικές εφημερίδες είχαν ανακαλύψει το «πρόβλημα της νεανικής απειθαρχίας» και επιδίωξαν σε διαπαιδαγώγηση των νεαρών της εργατικής τάξης, αποκαλώντας τους «χούλιγκανς»⁵ Ο Λόρδος Μπέννεν-Πάουελ στο μανιφέστο του προσκοπισμού προβληματιζόταν για την κατάσταση της βρετανικής νεολαίας, με παρόμοιο τρόπο όπως κι ο σημερινός Έλληνας υφυπουργός Υγείας:

Αυτή τη στιγμή στη Μεγάλη Βρετανία υπάρχουν 2 εκατομμύρια αγόρια. Τα 250 με 500 χιλιάδες μεγαλώνουν σ' ένα ηθικό περιβάλλον και εκτός των τοίχων του σχολείου. Τα υπόλοιπα είναι έρμαια του «χουλιγκανισμού» και της ανηθικότητας εν τη απουσία ηθικής καθοδήγησης [...] Χρειάζεται απλώς να βρούμε ένα-δυο καθοδηγητές [...] για να τους εμφυσήσουμε το καθήκον της προσφοράς στην πατρίδα και τους συμπολίτες τους, πράγμα που είναι και το βαθύτερο νόημα του μότο μας, «Εσω Έτοιμος».⁶

Ο Μπέννεν-Πάουελ φιλοδοξούσε να μετατρέψει την απείθαρχη εργατική νεολαία σε ηθικούς Βρετανούς πατριώτες, έτοιμους να υπερασπιστούν τη μαμά πατρίδα στις πολεμικές της περιπέτειες. Το 1910, σε μια από τις πολλές συναντήσεις του με την Βρετανική Επιτροπή Εθνικής Αμύνης, δήλωνε: «στους Χούλιγκανς αρέσει ο προσκοπισμός. Ο χαρακτήρας τους μπορεί να λάμψει, αν δεχτούν τη σωστή καθοδήγηση· τους διδάσκουμε τον πατριωτισμό και το αίσθημα αυτοθυσίας. Κι όταν έρθει η ώρα, και επ' αυτού δε χωρά αμφιβολία, είναι σίγουρο ότι θα ενταχθούν, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, στην άμυνα της χώρας».⁷ Τα όνειρά του να μετατρέψει την απείθαρχη εργατική νεολαία σε υπάκουους στρατιώτες δεν στέφθηκαν ακριβώς από επιτυχία. Η κύρια δεξαμενή των προσκόπων ήταν η μεσαία και η μικρομεσαία τάξη και όχι οι νέοι του γκέτο. Οι χούλιγκανς μάλιστα επιτίθονταν στους προσκόπους με κάθε ευκαιρία.⁸

Παρ' όλα αυτά, οι πρόσκοποι ως κίνημα δεν απέτυχαν. Οι Βρετανοί Πρόσκοποι γιγαντώθηκαν γρήγορα και το 1910 έφτασαν να αριθμούν

100.000 αγόρια, αποτελώντας τη μεγαλύτερη οργάνωση της νεολαίας στην Αγγλία. Και πράγματι: η πειθαρχία, ο πατριωτισμός, η εξερεύνηση της «βρετανικής υπαίθρου» και οι κατά τ' άλλα αθώες δραστηριότητες στις οποίες εκπαιδεύονταν οι πρόσκοποι φάνηκαν πολύ χρήσιμα στο βρετανικό κράτος όταν ξέσπασε ο πόλεμος.

Ήδη από τις πρώτες μέρες του πολέμου, ο Λόρδος Μπένντεν-Πάουελ κλήθηκε στο υπουργείο Πολέμου με θέμα συζήτησης τις δυνατότητες συνεισφοράς των προσκόπων στην πολεμική προσπάθεια. Μέσα σε μόλις τρεις μέρες, έθεσε 50.000 προσκόπους στη διάθεση των στρατιωτικών και πολιτικών αρχών για να βοηθήσουν «με κάθε δυνατό τρόπο».

Πέρα από τη συμμετοχή στο μέτωπο, αυτοί οι τρόποι περιλάμβαναν: φύλαξη εκατοντάδων τοποθεσιών έναντι των «κατασκόπων», ιατρική και ανθρωπιστική βοήθεια, σκάψιμο χαρακωμάτων, μεταφορά προμηθειών και κυρίως ενίσχυση των κρατικών επικοινωνιών μέσω της μεταφοράς μηνυμάτων σε κάθε γωνιά της επικράτειας. Όσον αφορά αυτό το τελευταίο, η εκπαίδευση των προσκόπων στον καιρό της ειρήνης αποδείχθηκε ιδιαίτερα χρήσιμη, καθώς είχαν διδαχθεί τις συντομότερες διαδρομές απ' το ένα μέρος στο άλλο, είχαν διδαχθεί τη χρήση χαρτών και είχαν την υποχρέωση να συντηρούν ένα ποδήλατο σε καλή κατάσταση ώστε να το χρησιμοποιήσουν «στην υπηρεσία του Βασιλιά».

Ο Λόρδος Κίτσεναρ, ο Βρετανός υπουργός Πολέμου, κατά τη διάρκεια συζήτησης με τον Λόρδο Μπένντεν-Πάουελ χαρακτήρισε τους Προσκόπους «εθνικό πλεονέκτημα» και υποστήριξε πως ο πόλεμος έδωσε τη δυνατότητα σ' αυτά τα παιδιά να ανακαλύψουν τον πραγματικό σκοπό της εκπαίδευσής τους.⁹

Το 1915, δηλαδή τη δεύτερη χρονιά του πολέμου, υπήρχαν πάνω από 200.000 πρόσκοποι στην Αγγλία και περισσότεροι από τους μισούς απασχολούνταν με κάποιον τρόπο στην πολεμική προσπάθεια. Την ίδια χρονιά κυκλοφόρησε και η 2η έκδοση ενός από τα βιβλία του πολυγραφοτάτου Μπένντεν-Πάουελ. Στον πρόλογο περιλαμβανόταν η εξής διατύπωση:

Η σημασία του Προσκοπισμού και της ικνηλάτησης της επικράτειας είναι τεράστια, αν και προς το παρόν, αναγνωρίζεται μόνο εν μέρει από τον Στρατό. (*Χαίρομαι που μπορώ πλέον να διαγράψω αυτό το τελευταίο κομμάτι της πρότασης που περιλαμβανόταν στην πρώτη έκδοση.¹⁰

Πράγματι. Μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι φαντάροι επέστρεψαν από το μέτωπο κι αμφισβήτησαν έμπρακτα το ιμπεριαλιστικό σφαγείο. Τα δυτικά κράτη συνειδητοποίησαν ότι η υποταγή της νεολαίας στις πολεμικές τους βλέψεις δεν είναι καθόλου αυτονόητη. Επομένως η οργάνωση της νεολαίας σε μισο-αθλητικές, μισο-στρατιωτικές, μισο-ψυχαγωγικές οργανώσεις έγινε αντιληπτή για τα καλά από όλα τα ευρωπαϊκά κράτη. Στην Ιταλία, για παράδειγμα, μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο η συμμετοχή των νέων στους προσκόπους έγινε υποχρεωτική με νόμο, από οκτώ ετών ως τη στιγμή της κατάταξής τους στον στρατό.¹¹ Η κρατική αυτή γνώση χρησιμοποιήθηκε κατά κόρον στους επόμενους πολέμους που σημάδεψαν την ευρωπαϊκή ήπειρο.

Οι Έλληνες Πρόσκοποι και ο πόλεμος

Το ελληνικό κράτος, έχοντας συμμετάσχει σε αλληπάλληλους πολέμους από την ίδρυσή του, δεν άργησε να συνειδητοποιήσει τα οφέλη του προσκοπισμού. Οι Έλληνες πρόσκοποι ιδρύθηκαν ήδη από το 1910 και συμμετείχαν ενεργά στους Βαλκανικούς Πολέμους. Οι μεγαλύτεροι σε ηλικία επιστρατεύθηκαν ως εκπαιδευτές και αγγελιοφόροι του Γενικού Επιτελείου Στρατού. Οι νεότεροι Πρόσκοποι υπηρέτησαν στα νοσοκομεία της Αθήνας σαν τραυματιοφορείς, βοηθοί νοσοκόμοι και αποθηκάρηδες. Οι Μεγαλύτεροι είχαν ονομαστεί δε Λοχίες ενώ οι νεότεροι Δεκανείς. Το 1914 ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος ανέλαβε τη Γενική Αρχηγεία του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων.

Τα επόμενα χρόνια, καθώς το σφαγείο του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου πλησίαζε, η πολεμική προετοιμασία εντάθηκε. Η προετοιμασία της ελληνικής κοινωνίας για τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν μια μακρά διαδικασία, που περιλάμβανε τη δικτατορία του Μεταξά, την ίδρυση της ΕΟΝ, την εξάσκηση στην πειθαρχία και πολλά άλλα που δεν χωρούν σ' αυτό το κείμενο. Στόχος ήταν η Ελλάδα να εμφανίσει «την ιδανική ει-

Ο Λόρδος Ρόμπερτ Μπένντεν-Πάουελ και η σύζυγός του βγαίνουν από το Υπουργείο Πολέμου, 1914.

2,000,000 boys.
270,000 under good influence.

Remainder = 1,730,000 independent of such.

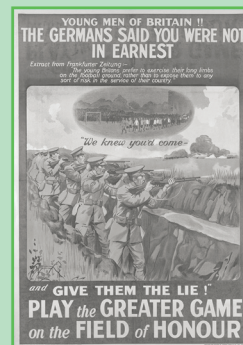
Σαν σωστός ειδικός ο Μπένντεν-Πάουελ είχε και επιστημονικά διαγράμματα στο βιβλίο του. 2 μύρια αγόρια μείον 270.000 που μεγαλώνουν σε «νητικό περιβάλλον» μας κάνει 1 μύριο 730 χιλιάδες ανήλικους εγκληματίες. Απ' αυτούς κάποιοι θα γίνουν χούλιγκανς και κάποιιοι θα γίνουν πρόσκοποι. Ευτυχώς για το βρετανικό κράτος ο Μπένντεν-Πάουελ και οι όμοιοί του είχαν κάτι ιδέες τι να γίνει με την πάρτη τους.

Πρόσκοποι ετοιμάζουν οχυρωματικά έργα και σκάβουν χαρακώματα στο Σπρίνγκχιλ, 1914.

Πρόσκοπος με ποδήλατο παραδίδει στρατιωτική αλληλογραφία, 1914.

Προπαγανδιστική Αφίσα της Βρετανίας, 1914.

Νεαροί της Βρετανίας, οι Γερμανοί έλεγαν πως δεν ήσασταν άξιοι.

Απόσπασμα από την Frankfurter Zeitung: «Οι νεαροί Βρετανοί προτιμούν να ασκούν τα χέρια και τα πόδια τους στο γήπεδο του ποδοσφαίρου, παρά να τα θέσουν σε κίνδυνο στην υπηρεσία της πατρίδας τους».

«Εμείς το ξέραμε πως θα έρθετε και θα τους αποδείξετε πως αυτό είναι ψέμα!».

Δώστε τον Μεγάλο Αγώνα στο Γήπεδο της Τιμής.

Μέσα στη δεκαετία του '30 δόθηκε έμφαση στην εξάπλωση των προσκόπων στη Βόρεια Ελλάδα, με στόχο την «αφομοίωση» των αλλοεθνών πληθυσμών στο ελληνικό κράτος, την εγκαθίδρυση του μονοπωλίου της ελληνικής γλώσσας και την επέκταση της ελληνικής συνείδησης στα παιδιά των βουλγαρόφωνων. Αξιωματικοί του στρατού ανέλαβαν την οργάνωση και την εκπαίδευση των προσκοπικών ομάδων.¹³ Σύμφωνα με τον Ριζοσπάστη της εποχής, ο «αρχηγός των προσκόπων είναι κοινός χαφιές με καρνέ της ασφάλειας», οι πρόσκοποι «στρατολογούσαν τα μέλη τους από τη φτωχή μειονότητα για να τους κάνουν γενίτσαρους και από τα τζάκια των καπεταναίων για να έχουν χαφιέδες στα σχολεία» και ο ρόλος τους ήταν να «καταγγέλλουν στους καθηγητές παιδιά που μίλησαν μακεδονικά, που τα απαγόρευαν στο σχολείο».¹⁴

Το 1939 το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων συγχωνεύθηκε με την ΕΟΝ. Και με την έναρξη του πολέμου η συμμετοχή των (πρώην) προσκόπων στην πολεμική προσπάθεια ήταν τόσο έντονη, που ο πρώτος αξιωματικός που έπεσε νεκρός στο μέτωπο της Αλβανίας ήταν ο πρόσκοπος Υπολοχαγός Αλέξανδρος Διάκος.¹⁵

Μετά το τέλος του πολέμου, οι πρόσκοποι συνέχισαν να αποτελούν βασικό εργαλείο του ελληνικού κράτους στην προσπάθειά του να επιβάλλει την «εθνική διαπαιδαγώγηση» της νεολαίας, ιδίως στην Βόρεια Ελλάδα. Η ίδια δουλειά όμως δεν γίνεται μόνο μέσω προσκόπων. Υπάρχουν κι άλλες «αθώες» δραστηριότητες των παιδικών μας χρόνων που τελικά δεν είναι και τόσο αθώες.

Οι κατασκηνώσεις δεν είναι σκέτη πλάκα

Το καλοκαίρι του 1861, λίγες μόλις εβδομάδες μετά την έναρξη του Αμερικανικού Εμφυλίου Πολέμου, ο εκπαιδευτικός Φρέντερικ Γκαν συγκέντρωσε περίπου 30 αγόρια και 10 κορίτσια που ήταν μαθητές στο σχολείο όπου δίδασκε, στο Κονέκτικατ. Τους έβαλε να πορευτούν για 70 χιλιόμετρα ως μια παραλία στο Λονγκ Άιλαντ, να κατασκηνώσουν εκεί για δέκα μέρες, να ξυπνούν κάθε πρωί με εγερτήριο και να κοιμούνται τραγουδώντας πατριωτικά τραγούδια πλάι στη φωτιά. Κατά τη διάρκεια της ημέρας, εκτελούσαν στρατιωτικά γυμνάσια ως προετοιμασία για την ένταξή τους στον Ομοσπονδιακό Στρατό. Το όλο πράγμα κρίθηκε τόσο επιτυχημένο που ο Γκαν άρχισε να το επαναλαμβάνει κάθε χρόνο. Κάπως έτσι ξεκίνησαν να εμφανίζονται οι αμερικανικές κατασκηνώσεις.

Στις αρχές του 20ου αιώνα υπήρχαν λιγότερες από 100 κατασκηνώσεις στην Αμερική. Ως το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, το 1918, υπήρχαν πάνω από 1.000. Στα χρόνια του μεσοπολέμου, οι κατασκηνώσεις είχαν στόχο να ενσταλάξουν στα παιδιά τον πατριωτισμό και την έννοια του «καλού πολίτη». Με την έναρξη του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου, οι κατασκηνώσεις συστρατεύθηκαν στην πολεμική προσπάθεια, δουλεύοντας εθελοντικά στις καλλιέργειες, για να ικανοποιηθούν οι ανάγκες του αμερικανικού κράτους σε τρόφιμα. Το περιοδικό *Camping* κυκλοφόρησε το 1942, προτείνοντας νέες ιδέες για τις κατασκηνώσεις, όπως ο «συντονισμός μιας κατασκηνωτικής αμυντικής μονάδας» και οι «δραστηριότητες που μπορείς να κάνεις στον ελεύθερο χρόνο σου στο χαράκωμα». Ταυτόχρονα, η Αμερικανική Ομοσπονδία Κατασκηνώσεων ορκίστηκε να βάλει σε προτεραιότητα την «φυσική κατάσταση των εφήβων ώστε να είναι έτοιμοι για μάχη».¹⁶

Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, οι κατασκηνώσεις σε όλο τον κόσμο απέκτησαν έναν φαινομενικά πολύ πιο φιλειρηνικό χαρακτήρα, κρύβοντας κάτω απ' το χαλάκι το μιλιταριστικό παρελθόν τους. Υποστηρίχτηκαν με κρατικό σχέδιο και χρήμα. Όλοι θυμόμαστε κατασκηνώσεις στις οποίες πηγαίναμε τσάμπα μέσω χρηματοδότησης των ασφαλιστικών ταμείων. Κατασκηνώσεις στις οποίες 18χρονοι ομάδες καλούνταν να διοικήσουν στην ουσία έναν λόχο από απειθαρχα πιτσιρικάκια. Και καθώς οι εποχές γίνονται όλο και πιο εμπόλεμες, αυτό το παρελθόν ξαναβγαίνει όλο και περισσότερο στην επιφάνεια.

Τον τελευταίο καιρό έχουν εμφανιστεί αρκετές ειδήσεις σχετικά με τον πολεμικό χαρακτήρα των παιδικών κατασκηνώσεων της Ρωσίας και της Ουκρανίας. Από τη μία μεριά, παιδιά από τις κατεχόμενες από τη Ρωσία ουκρανικές περιοχές έχουν μεταφερθεί υποχρεωτικά σε κατασκηνώσεις στο εσωτερικό της Ρωσίας για να τους παρασχεθεί «ρωσική πατριωτική και στρατιωτική εκπαίδευση».¹⁷

Από την άλλη, οι κατασκηνώσεις στην Ουκρανία ήδη από το 2014 και την ρωσική προσάρτηση της Κριμαίας μοιάζουν περισσότερο με στρατόπεδο εκπαίδευσης νεοσύλλεκτων παρά με παιδική κατασκήνωση. Το πρόγραμμα των ουκρανικών κατασκηνώσεων περιλαμβάνει φυσική κατάσταση, πατριωτικές διαλέξεις, στρατιωτικές στολές και δραστηριότητες όπως συναρμολόγηση όπλων, εκπαίδευση στις πρώτες βοήθειες, χρήση χειροβομβίδας, βραδινές ασκήσεις ετοιμότητας, παιχνίδια μίμησης των στρατιωτικών επιχειρήσεων και άλλα εξίσου φρικαλέα.¹⁸

Καλά, δηλαδή δεν υπάρχει τίποτα αθώο; Οι αθλητικοί σύλλογοι και οι σύνδεσμοι οπαδών

Παρ' όλα αυτά, νομίζουμε πως η πολεμική προετοιμασία της νεολαίας σήμερα διεξάγεται με δελεαστικότερους τρόπους από τους ομολογούμενως λιγάκι ξενέρωτους πλέον προσκόπους. Θα φέρουμε λοιπόν ένα ακόμη παράδειγμα από έναν αρκετά πιο πρόσφατο πόλεμο, αυτόν της Γιουγκοσλαβίας που διεξήχθη τη δεκαετία του '90.

Για πολλούς, το ανεπίσημο εναρκτήριο λάκτισμα του γιουγκοσλαβικού εμφυλίου θεωρείται ο ποδοσφαιρικός αγώνας μεταξύ Ντιναμό Ζάγκρεμπ και Ερυθρού Αστέρρα στις 13 Μαΐου 1990. Μπούρδες, αλλά η ιστορία αυτού του αγώνα έχει πράγματι το ενδιαφέρον της. Το κλίμα μεταξύ Σέρβων και Κροατών ήταν ήδη τεταμένο. Αντισερβικά και αντικροατικά συνθήματα δονούσαν τις δύο κερκίδες. Ηγέτης των Σέρβων οπαδών εκείνα τα χρόνια ήταν ο Αρκάν, μικρομαφιόζος που είχε φυτευτεί στην ηγεσία του συνδέσμου των σέρβων οπαδών από τον ίδιο τον πρόεδρο της χώρας, Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς, ο οποίος έκρινε πως οι καιροί απαιτούσαν την κρατικά ελεγχόμενη συστράτευση των οπαδών με τους εθνικούς σκοπούς.

Σύμφωνα με έναν εκ των τότε οπαδών του Ερυθρού Αστέρρα, «ο Αρκάν μάζεψε τους αρχηγούς μας, τους έδωσε έναν καλό μισθό ώστε όλοι να κάνουν τουμπέκι, και τους είπε "Δεν είναι [ο Μιλόσεβιτς] αυτός που πρέπει να πολεμήσουμε. Τώρα πρέπει να πολεμήσουμε για τη Σερβία. Θα γίνει πόλεμος"».¹⁹ Την ημέρα του αγώνα, σφοδρά επεισόδια ξέσπασαν μεταξύ των οπαδών των δύο ομάδων. Κατά τη διάρκεια των επεισοδίων, ο Αρκάν έβγαλε ένα όπλο, πυροβόλησε στον αέρα, στράφηκε στους αστυνομικούς, οι περισσότεροι εκ των οποίων ήταν Σέρβοι και τους είπε: «Ακολουθήστε με!».²⁰

Προφανώς, η σέρβικη κερκίδα δεν ήταν όλη ένα πράγμα. Αυτό φαίνεται κι απ' το γεγονός ότι ο Αρκάν φυτεύτηκε από τον ίδιο τον Μιλόσεβιτς στην κερκίδα, μερίδα της οποίας προφανώς υποστήριζε ότι «αυτός είναι που πρέπει να πολεμήσουμε». Ξέρουμε καλά ότι στα γήπεδα υπάρχουν πολλοί που δεν έχουν καμία διάθεση να διοχετευθούν προς εθνικά ωφέλιμες κατευθύνσεις. Παρ' όλα αυτά, με τις κατάλληλες πιέσεις και τα υλικά οφέλη που μπορούμε να φανταστούμε, ο Αρκάν κατάφερε να ευθυγραμμίσει την κερκίδα με τις κρατικές κατευθύνσεις.

Πιθανότατα δεν υπήρχαν πολλοί που θα μπορούσαν τότε να φανταστούν πως λίγο καιρό αργότερα, ο Αρκάν από ηγέτης συνδέσμου θα είχε μετατραπεί στον διαβόητο αρχηγό της παραστρατιωτικής οργάνωσης «Τίγρεις», θα είχε στρατολογήσει μια σεβαστή μερίδα των νεαρών συνοπαδών του και θα κυκλοφορούσε καβάλα σ' ένα τανκ σφάζοντας σύμφωνα με τις προσαγές του σερβικού κράτους. Κι όμως αυτό ακριβώς συνέβη. Οι ικανότες που είχαν αναπτύξει οι νεαροί Σέρβοι οπαδοί έπρεπε να βρουν και βρήκαν παραγωγική για το κράτος διέξοδο, «ενάντια στους εχθρούς της πατρίδας».

Την ίδια δουλειά με τους συνδέσμους οπαδών μπορούν να εκτελέσουν και οι αθλητικοί σύλλογοι. Πάρτε για παράδειγμα τους δεκάδες συλλόγους πολεμικών τεχνών που έχουν ξεφυτρώσει σαν τα ματιτάρια σε κάθε γειτονιά. Ένας ύποπτος καθηγητής που έχει σχέσεις με την αστυνομία και την τοπική αυτοδιοίκηση για να μπορεί να παίρνει άδεια. Κάτι στολές με σημαϊάκια, άθληση και πειθαρχία και 10χρονα που τελειώνουν το μάθημα παραχωρώντας τη θέση τους σε κάτι μπράβους. Το αναφέρουμε απλώς ως παράδειγμα· φανταστείτε δηλαδή πόσοι άλλοι «χώροι αναψυχής» μπορούν να λειτουργήσουν κατ' αυτόν τον τρόπο (την ίδια δουλειά κάνει και το κατχηκτικό, αλλά ο γραφίστας μάς αγριοκοίταξε όταν του είπαμε να προσθέσουμε μια ενότητα ακόμη).

Το όλο πράγμα ίσως φαντάζει λίγο τραβηγμένο. Πόσοι και πόσες

δεν έχουν περάσει τα παιδικά τους καλοκαίρια σε κατασκηνώσεις, δεν έχουν ξοδέψει απογεύματα σε κάποιο είδος «αθλητική δραστηριότητα» και δεν πηγαίνουν συστηματικά στο γήπεδο ή στον σύνδεσμο της ομάδας τους, δίκως να θυμούνται σ' αυτές τις ενασχολήσεις του τύπου το εχθρικό, πατριωτικό ή πολεμικό. Προφανώς και δε σημαίνει πως όποιος πάει κατασκήνωση, γήπεδο ή γίνεται πρόσκοπος, θα συστρατευτεί με τις πολεμικές διαθέσεις του κράτους του. Αλλά το κράτος δεν είναι οι «παιδικές μας αναμνήσεις». Είναι ένας μηχανισμός που επιδιώκει να ελέγχει κάθε πτυχή της ζωής μας, και να μας χρησιμοποιήσει για τους σκοπούς τους. Η εμπόλεμη ιστορία και το εμπόλεμο παρόν όλων αυτών των «παιδικών δραστηριοτήτων» θα έπρεπε να μας καθιστά σαφές πως όταν έρθει η ώρα, θα εξυπηρετήσουν και πάλι τον ρόλο τους· που δεν είναι άλλος από την διοχέτευση της επιθετικότητας των νέων στους εχθρούς της πατρίδας, για να το πούμε με τα εύστοχα λόγια του υφυπουργού Υγείας. Δεν μας φαίνεται διόλου τυχαίο που το πρόσφατα δημοσιευμένο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για το Δημογραφικό περιλαμβάνει μεταξύ άλλων και την «επέκταση κατασκηνώσεων» ως κρατική στρατηγική για τις ηλικίες 5 έως 14.²¹

Και είναι βέβαιο πως όσο οι καιροί γίνονται όλο και πιο πολεμικοί, οι αρμόδιοι θα σκαλίζουν διαρκώς τις μεθόδους με τις οποίες θα διαχειριστούν καλύτερα την εργατική νεολαία. Τον τελευταίο καιρό ομολογείται όλο και πιο ανοικτά πως τα παιδιά ανήκουν περισσότερο στο κράτος, παρά στους γονείς τους. Ο ίδιος ο πρωθυπουργός μας είπε ότι «το κράτος δεν μπορεί να υποκαταστήσει την οικογένεια ως τον βασικό πυρήνα των παιδιών - αλλά έχουμε δυνατότητες να...». Και οι δυνατότητες είναι απέραντες. Με μπάτσους και με δασκάλους, με ψυχολόγους και προπονητές, με δημοσιογράφους και αρχηγούς συνδέσμων, με ομαδάρχες και παπάδες, η προετοιμασία για πόλεμο δεν συντελείται σαν «ξαφνική μεταμόρφωση», αλλά σαν διαρκής ανεπαίσθητη διαδικασία.

1. William H. McNeill, *The Pursuit of Power: Technology, Armed Force, and Society since A.D. 1000*, University of Chicago Press, 1982, σ. 317.
 2. Βλ. για παράδειγμα την περσινή καμπάνια της συνέλευσης *antifa* που κατέληξε στη διαδήλωση με τίτλο «Είμαστε Όλοι Συμμορίες Ανηλίκων».
 3. Youtube.com > Συνέντευξη του Υφ. Υγείας Δ. Βαρτζόπουλου στο Livemedia και στην Ειρήνη Συράκη > 9ο λεπτό, 3/4/24.
 4. J. O. Springhall, 'The Boy Scouts, Class and Militarism', *International Review of Social History*, τ. 17, 1972, σσ. 125 κ.εξ.
 5. Για τους χούλιγκανς και την ιστορία τους, βλ. *Πειρατές, Χούλιγκανς και Απάτσι: Νεανική Απειθαρχία, Προλεταριακές Υποκουλτούρες και Κρατικός Έλεγχος στην Αγγλία, τη Γερμανία και τη Γαλλία 1900-1940*, υπό έκδοση από τις εκδόσεις Antifa Scripta.
 6. R. Baden-Powell, *Scouting for Boys*, Horace Cox, 1908, σσ. 339-40.
 7. R. Baden-Powell, «Boy Scouts», *National Defence*, τ. 4, Αύγουστος 1910, σ. 438.
 8. Η αντιπαράθεση χούλιγκανς και προσκόπων περιγράφεται αναλυτικά στο *Πειρατές, Χούλιγκανς και Απάτσι*, ό.π.
 9. Craig Armstrong, *The Boy Scouts in the Great War*, Pen & Sword Military, 2021, σ. 12-15.
 10. R. Baden-Powell, *Aids to Scouting for N.C.O.s & Men*, Gale & Polden, (1η έκδοση 1899, 2η εκδ. 1915).
 11. Δ. Τριανταφυλλίδου, *Πρόσκοποι του Έθνους: Προσκοπική Ιδεολογία και Δραστηριότητες στις Νέες Χώρες*, Μεταπτυχιακή Εργασία, 2011, σελ. 21.
 12. Για περισσότερα βλ. Antifa Scripta, *Σπουδές στο Γαλανόμαυρο: Ο Ελληνικός Φασισμός στον Μεσοπόλεμο*, Τόμος Α' και ιδίως το «Η Ιδανική Εικόνα του Ένοπλου Έθνους», σελ. 184 και «EON: Καταναγκασμός και Ταξική Πάλη στην κατεχοκίνη φασιστική οργάνωση του Μεσοπολέμου», σελ. 150.
 13. Τριανταφυλλίδου, *Πρόσκοποι του Έθνους*, ό.π., σ. 87.
 14. Ριζοσπάστης, 22/10/1933. Αναφέρεται στο Τ. Κωστόπουλος, *Η Απαγορευμένη Γλώσσα*, Βιβλιόραμα, 2008, σ. 121.
 15. «Το ΟΧΙ και το έπος του 1940, ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και οι Έλληνες Πρόσκοποι», *proskopos.com*.
 16. Όλα τα παραπάνω περιλαμβάνονται στο «The Anxious History of the American Summer Camp», *Atlasobscura.com*, 20/06/2024.
 17. «Thousands of Ukrainian children put through Russian 're-education' camps, US report finds», *The Guardian*, 15/2/2023.
 18. «Don't Whine': Coming Of Age At A 'Patriotic' Summer Camp In Ukraine's Heartland», *rferl.org*, 21/01/2024.
 19. «The President, the Soccer Hooligans and an Underworld 'House of Horrors'», *The New York Times Magazine*, 03/05/2023. Διαθέσιμο στο *pulitzercenter.org*.
 20. «Arkan na Maksimiru: S ta je istina, S ta miš, a S ta njegova prava uloga u zagrebaSkim neredima?», *telegraf.rs*, 13/5/2020.
 21. «Το εθνικό σχέδιο για το δημογραφικό στο «μικροσκοπείο» των ειδικών», *Η Καθημερινή*, 3/10/2024.

Νεαρή Ουκρανή εκπαιδεύεται στη χρήση όπλων σε ουκρανική κατασκήνωση. Δίπλα χαρούμενη φίλη της την τραβάει βίντεο. 2024. Πιθανότατα η τρομακτικότερη φωτογραφία της χρονιάς.

Συναρμολόγηση AK-47 σε ουκρανική κατασκήνωση, 2024.

Παιδιά παίζουν παιχνίδι που αποκαλείται «σημείο ελέγχου» στα πλαίσια ουκρανικής κατασκήνωσης. Τους κανόνες ματέψτε τους μόνες σας. 2024.

Γήπεδο Μάξιμρ, Μάιος 1990. Σέρβοι και Κροάτες οπαδοί συγκρούονται. Λίγο αργότερα πολλοί απ' τους συμμετέχοντες στα μπάχαλα είχαν πάψει να φορούν τα χρώματα των ομάδων τους και φορούσαν χακί.

Μια λαμπρή καριέρα γεννιέται: ο Αρκάν παρέα με τους συνοπαδούς τους, ο Αρκάν παρέα με τους παίκτες του Ερυθρού Αστέρα, ο Αρκάν παρέα με το ταγκ του.